

Оксана Анатоліївна Ковальова,

кандидат психологічних наук,
завідувач відділу проєктування розвитку обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПНУ України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1774-9937>

УДК 159.9.016

DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1\(76\)-88-94](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1(76)-88-94)

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ З ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Анотація.

У статті представлено результати аналізу теоретичних засад спеціалізованої освіти для обдарованих дітей Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ). Автор досліджує уявлення арабських вчених щодо особливостей навчання та виховання обдарованих учнів, якісних відмінностей програм для обдарованих від загальних, їхніх видів залежно від цілей і місця здобуття освіти. Визначено підходи арабських педагогів до розробки, планування, проведення й оцінювання спеціальних програм. Описано структури моделей дизайну змісту навчання й оцінювання придатності освітніх програм. Наведено приклади практичної діяльності фонду Хамдана ібн Рашида Аль-Мактума у сфері освіти обдарованих учнів.

Ключові слова: обдаровані учні; спеціалізована освіта; програми для обдарованих осіб; Об'єднані Арабські Емірати; фонд Хамдана ібн Рашида Аль-Мактума.

Стаття є продовженням – з першою частиною можна ознайомитися в № 4 (75), 2019 журналу «Освіта та розвиток обдарованої особистості» у статті «Аналіз досвіду Об'єднаних Арабських Еміратів з вивчення проблеми обдарованості». Друга стаття з серії присвячується аналізу теоретичних позицій науковців арабської спільноти щодо методологічних засад освіти обдарованих осіб і практичного досвіду її реалізації. Аналіз здійснено на основі вивчення діяльності фонду Хамдана ібн Рашида Аль-Мактума, а також колективної праці арабських дослідників «Ключові питання освіти обдарованих осіб» (Key issues ..., 2015), яку було створено за кошти гранту цього фонду.

Мета статті полягає в тому, щоб окреслити головні здобутки арабського світу в напрямі освіти обдарованих учнів, які можна впровадити у вітчизняну наукову педагогічну теорію та практику.

Програми для обдарованих дітей, згідно з твердженням Ауні Шахіна (Awni Shaheen, 2015), є основою для посилення зусиль, які спрямовані на їх навчання та виховання. Ідею підготовки спеціальних програм для обдарованих учнів у 1970-ті рр. висунула Сандра Каплан, що і можна вважати початком формування спеціальної освіти як системи, паралельної загальній освіті. Термін *програма* використовувався для опису навчального плану та

його пізнавального змісту, який має викладатися на різних диференційованих рівнях освіти. Причина створення спеціалізованих програм для обдарованих учнів обґрунтовується так: *по-перше*, неефективність навчальних програм загальної освіти для цієї категорії дітей через фокусування уваги вчителів на більшості, що має середні та низькі здібності; *по-друге*, обдаровані та талановиті учні мають власні потреби і права на відповідну освіту; *по-третє*, розвиток і добробут громади вимагає безпеки в майбутньому, який може забезпечити саме молоде талановите покоління; *по-четверте*, намагання досягти принципу рівних можливостей, щоб кожний школяр міг досягти свого повного потенціалу та досягти самореалізації.

Оскільки соціальний процес виховання постійно піддається змінам і розвитку, адаптуючись до нових потреб, то не можна досягти досконалої та ідеальної моделі навчальної програми, вони мають весь час трансформуватися до потреб громади. На початку розробки спеціалізованої програми визначаються потреби суспільства та відповідно встановлюються навчальні цілі. Ці освітні цілі представляють загальні освітні орієнтири, які досягаються шляхом дотримання певних стандартів, разом із методами, прийомами та способами оцінювання, відповідно до

систематичного та точного планування процесу опанування учнем цільовими компетенціями.

Навчальні моделі викладання є орієнтиром у створенні програм для обдарованих учнів і мають спільні риси. Вони приймають певні припущення щодо специфікацій учнів та процесу навчання, включають конкретну мету або сферу, вказівки щодо реалізації щоденних завдань навчання, конкретні кроки для навчальної діяльності та емпіричні заходи для отримання конкретного досвіду, а потім їх оцінювання. Ці моделі класифікують відповідно до їх цілей на **чотири** типи:

1) моделі програм соціальної взаємодії, які спрямовані на розвиток взаємовідносин учня з громадою та орієнтацію на підвищення його потенційної участі та продуктивної роботи на її потреби;

2) моделі програм особистого розвитку, які зосереджені на розвитку психологічних здібностей та вдосконаленні Я-концепції, як і соціальних здібностей;

3) моделі програм розвитку знань та обробки інформації. Вони зосереджуються на тому, як обробляти, використовувати, структурувати та класифікувати інформацію, відчувати та помічати проблему, збирати та впорядковувати дані, розробляти рішення та методи прийняття цих рішень;

4) моделі програм безпосереднього навчання, які засновані на модифікації поведінки та дисциплінованості. Їх підхід зосереджується на спостережуваній поведінці, аналізі навчальних завдань в ефективній послідовності та методах поводження, контролю й оцінки поведінкових стимулів до і після.

Джерела спеціального навчального плану чи програми можна визначити так: найближчі потреби суспільства; потреби, інтереси та навички учня; зміст або навчальні предмети (спеціальна програма описується як інтегративна, коли вона здійснює повну підготовку основних академічних навичок відповідно до рівня учня та його соціально-пізнавальних цілей). Програма відображає розуміння особливостей обдарованих учнів та їхніх здібностей через всебічне оцінювання, що спирається на конкретні методи діагностики згідно з критеріями успішності, що відповідають загальним цілям програми.

Процес розробки спеціальної програми для обдарованих учнів передбачає декілька етапів:

1) розділення навчального матеріалу на підрозділи або модулі; 2) розробку навчальних цілей для кожного навчального підрозділу як спостережуваних і вимірюваних результатів поведінки; 3) опис додаткових навичок, що призводять до поведінкової мети; 4) упорядкування навичок послідовно, щоб учень мав змогу поступово переходити від однієї майстерності до іншої, поки мета не буде досягнута; 5) підготовка оцінювальних форм для вимірювання рівня успішності учня.

Якісні відмінності між звичайними та програмами для обдарованих дітей є однією з важливих

причин створення незалежних програм, зазначає Ауні Шахін (Awni Shaheen, 2015), хоча вони переважно беруть початок зі звичайних навчальних програм, що використовуються учнями. Це підкреслює важливість використання навчальних програм і регулярних освітніх програм як основи для розвитку обдарованих програм після додавання відповідних та якісних коректив, зорієнтованих на задоволення потреб талановитих учнів, урахування їхніх характеристик та повної реалізації їхнього потенціалу. Якісні корективи тягнуть за собою зміну змісту програми та способу відображення цього змісту, що описано нижче в переліку коректив згідно з ідеями Дж. Рензуллі.

По-перше, коригування змісту: зміна навчальних цілей, що може містити зміну ступеня складності відповідно здібностям обдарованих учнів. Програма може зосередитися на теоретичних знаннях, які можуть бути застосовані на практиці та на практичному тренінгу, що передбачає уточнення абстрактних ідей. Коригування змісту може фокусуватися на біографії вчених і керівників та їхньому багатому досвіду, яким обдаровані учні можуть скористатися для реалізації власного потенціалу. Змістовні корективи також містять важливі та прикладні доповнення в галузях наукових досліджень, розвиток підвищеної чутливості до проблем і актуальних питань, а також передбачають використання методів збору інформації та опитування для отримання відповідей на питання, як це роблять науковці в різних галузях.

По-друге, це коригування методики навчання та процедур, прийнятих у програмі. Техніка навчання може бути застосована на дослідженні або постановці відкритих питань, оскільки це стимулює творче мислення дітей і навчає, як оцінювати ці відповіді. Окрім того, коригування освітнього процесу та його прийомів спрямовано на розвиток здібностей учнів до виявлення закономірностей, ідей і принципів у будь-якому практичному предметі, що викликає більший інтерес до навчальних завдань, змушує їх більше залучатися до освітнього процесу, а також викликає вроджену цікавість до того, щоб вивчати світ і використовувати знання на практиці. Це посилює процес формування й організацію знань відповідно до індивідуальних здібностей дітей, а також впевненість у собі, завдяки навчання незалежності та самостійності. Таке вдосконалення має застосовуватися з метою розвитку потенціалу обдарованих учнів у ролі дослідників нових законів і винахідників нових речей, які забезпечують розвиток рівня їхнього мислення до такої міри, що дає змогу зробити нові умовиводи та відповідні наукові результати. Вони також підвищують логічну та мовну здатність викладати аргументи та здібності до обґрунтування їхнього відкриття. Щоб здійснити цю зміну, необхідно практикувати процес навчання в атмосфері, яка

дає учням свободу вибору досвіду та предметів програми, відповідно до здібностей і наукових інтересів. Це сприяє мотивації та відповідальності. Програма має використовувати різноманітні та гармонійні методи навчання, щоб підтримувати відповідний рівень зацікавленості обдарованих учнів. Необхідно звернути увагу на організацію соціальних заходів, що посилюють взаємодію навчальних груп, надаючи можливості для вільної комунікації між обдарованими учнями, що сприяє отриманню ними переваг сильних сторін і розвитку відповідних соціальних навичок. Ці заходи мають містити завдання та ігри, які сприяють розвитку здатності колективного обговорення для розв'язання відкритих питань, що розвиває здатності до аналізу, самокритичності та гармонійне сприйняття оцінювання однолітками.

По-третє, коригування освітнього середовища (фізичного та психосоціального). Навчальне середовище безпосередньо пов'язано з психологічною атмосферою та побудовою соціальних відносин, що впливають на клас та школу, включаючи управління класом. Таке управління має відповідати цілям і пріоритетам програми поряд з урахуванням особистих відмінностей обдарованих учнів через різноманітність їхніх освітніх моделей. Навчальне середовище програм для обдарованих учнів має враховувати схеми навчання й особисті переваги. Окрім того, воно повинно мати можливість досягти цілей програми, забезпечити успішне застосування навчальних методик та відповідати характеристикам обдарованих учнів, зорієнтованих на програму. Загалом середовище навчання для обдарованих має забезпечувати відчуття свободи, що робить їх більш здатними розкривати можливість самостійного навчання. Також навчальний підхід має бути демократичним, толерантним і неупередженим щодо попереднього оцінювання учнів (маркуванням ідей, як істинних або помилкових). Натомість учитель має розуміти й оцінювати ідеї учнів шляхом виявлення сильних і слабких сторін. Він також повинен заохочувати учнів до допитливості та сприяти процесу обговорення в процесі розв'язання проблем, закликати надавати детальну інформацію про її важливість та актуальність. Це потребує правильного планування та керування часом, а також передбачає, що вчителі під час використання таких програм повинні змінити схему управління класом. У результаті навчальне середовище в класі та школі буде зосереджуватися на учнях і змушує їх самостійно приймати рішення щодо навчання. Це також дає учням змогу вільно використовувати навчальні матеріали та інструменти під час опитування, а також сприяє формуванню учнями в дискусіях власної точки зору.

Фізичне середовище програм для обдарованих має багато інструментів, складних матеріалів, різноманітних наукових джерел, комп'ютерних баз даних та вирізняється культурною відкритістю

до різних ідеологій, включаючи складні для здібностей обдарованих учнів завдання. Принцип кооперативного навчання має застосовуватися в навчальних середовищах для обдарованих учнів. Він заснований на збиранні учнів у невеликі навчальні групи під час застосування освітньої програми. Це дає змогу обмінюватися досвідом під час виконання завдань у ситуаціях, що подібні до повсякденного життя тим, що вони залежать від участі інших у виконанні завдань поряд із забезпеченням достатнього руху учнів у класі. Така методика дає змогу учням максимально покращити результати. Також це дає їм змогу вільно вибирати групу та самостійно переходити до різних необхідних матеріалів та обладнання та допомагає досягти найвищого можливого рівня пізнання та дослідження. Таким чином, *гнучкість* є одним із важливих елементів, від якого залежить навчальне середовище в контексті програм для обдарованих (це стосується графіків і матеріальних можливостей, передбачених для їх виконання).

По-четверте, коригуючі показники кінцевого продукту. Важлива відмінність освітніх програм для обдарованих учнів полягає в тому, що більшість з них зосереджена на досягненні дітьми відчутних результатів, та на їх впливі на суспільство. Ці результати або досягнення характеризуються серйозністю, справжністю та детальністю. Це можуть бути статті чи опубліковані оповідання, п'єси, ідеї, теорії, художні промисли, розробки, інструменти або відкриття в науковій галузі. Ці результати схожі на результати справжніх професіоналів.

Програми для обдарованих учнів використовують реальні проблеми для розв'язання, коли вони досягають наукових результатів, які можуть містити практичні рішення, що приносять користь громаді. Ці проблеми спрямовані не лише на вчителя, щоб дати оцінку учню. Вони також мають на меті розвивати товариства та забезпечувати реальний розвиток інформації за допомогою дослідних, художніх і літературних творів, що підходять для громади та підтримують інтереси обдарованих учнів та їхні можливості навчання. Це підкреслює необхідність відповідного оцінювання наукових результатів, наданих обдарованим особам не лише вчителями, а й компетентними та професійними органами. Окрім того, обдарованих учнів необхідно також навчити як об'єктивно оцінювати власні досягнення.

Види програм для обдарованих учнів залежно від місця здобуття освіти можна класифікувати так: *спеціальні школи* для обдарованих учнів; *спеціальні класи* в державних школах; *ресурсні кімнати* для позакласної діяльності обдарованих учнів у державних загальних школах з відповідальним за впровадження освіти обдарованих учнів учителем; *незалежні спеціальні позашкільні заняття*; регулярний клас для індивідуальної (або в малих групах) діяльності з обдаро-

ваними учнями з певних предметів; *клуби, гуртки, групи за інтересами* тощо.

Існує два основні види програм для обдарованих учнів залежно від їхніх цілей – програми збагачення та програми прискорення. Перші стосуються розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів із метою розвитку їхнього потенціалу до творчих досягнень, що сприяє розвитку та добробуту товариств. Програми прискорення стосуються підвищення кваліфікації обдарованих учнів з метою скорочення тривалості навчання чи розвитку можливостей учня засвоїти певний навчальний матеріал більш прискореним, ніж його однолітки, темпом.

Програми збагачення є непостійними, вони проводяться паралельно зі звичайними навчальними програмами. Вони можуть передбачати: 1) організацію подорожей та екскурсій; 2) використання наукових досліджень, приватних проєктів і розв'язань наукових проблем; 3) індивідуальні програми, що спрямовані на розвиток і заохочення до читання, що пов'язані з дослідними проєктами та творчою діяльністю; 4) семінари для обдарованих дітей, де вони проходять спеціальні заняття з деяких предметів за вищим рівнем підготовки, ніж їхні однолітки; 5) програми шкільних канікул, післяобідні та літні програми; 6) участь у наукових і культурних змаганнях, що проводяться на національному рівні та за кордоном, у конференціях і спеціальних клубах. Прикладом популярних програм збагачення, що застосовуються у звичайних школах і приватних школах для обдарованих можна назвати комплексну програму збагачення шкіл Renzulli. Широко використовуються такі програми і в ОАЕ, зокрема в Центрі обдарованості і творчості Хамдана ібн Рашида Аль-Мактума.

Програми прискорення є одними з найстаріших освітніх програм для обдарованих. Академічне прискорення означає дозволити учню прогресувати через рівень навчання зі швидкістю, сумісною з його здібностями, незалежно від конкретної вікової групи чи часу. Програми прискорення мають важливу значущість, оскільки вони узгоджуються зі швидким концептуальним розвитком учня з високими розумовими здібностями. Необхідно прийняти відповідний план прискорення, а предмет обговорити з усіма зацікавленими сторонами (учнями, вчителями, адміністраторами навчальних закладів та батьками). Більш популярними програмами прискорення є: пропуск класу, достроковий вступ до школи чи університету, часткове прискорення (проходження деяких курсів університету паралельно з шкільною програмою, стиснення та інтенсифікація навчальної програми), прийом учня до університету під час вступу до старших класів середньої школи, виняткове підвищення рівня навчання відповідно до здібностей, прискорення подвійного навчання (одночасно на декількох рівнях).

Як програми прискорення, так і програми збагачення можуть мати переваги та недоліки. Їх потрібно використовувати відповідно до мети і враховуючи обставини, а результати піддавати оцінюванню та аналізу. Ауні Шахін (Awni Shaheen, 2015), посилаючись на глобальні дослідження, стверджує, що програми прискорення є більш корисними для розумово обдарованих учнів. Він вказує на те, що на арабському рівні існує опозиція до програм прискорення. Це може бути пов'язано не лише з результатами досліджень, а й з відсутністю у відділах освіти достатньої інформації про програми академічного прискорення та стандарти застосування.

Для створення та реалізації будь-якої програми для обдарованих арабські учні пропонують чотири етапи: 1) створення філософії та цілей програми; 2) виявлення категорій обдарованих учнів та способу їх відбору; 3) визначення потреб та інтересів учнів разом зі шляхами задоволення цих потреб найкращим чином, способів виконання навчальних планів та організації їх тривалості, часу впровадження та робочого персоналу; 4) розробка критеріїв оцінювання програми та визначення правильних досягнень, помилок і змін, що необхідних для коригування чи зміни програми. Ці етапи містять певні заходи з планування та програмування.

1. Оцінювання потреб шкільного середовища.
2. Навчання та інструктаж вчителів щодо впровадження програми і роботи з обдарованою молоддю.
3. Навчання та підготовка реалізаторів програми в управлінні виконанням програми.
4. Розробка списку обґрунтованих дій і цілей програми.
5. Формування критеріїв відбору обдарованих учнів і визначення методів ідентифікації.
6. Визначення завдань виконавців програми та їх відповідальності, побудова організаційної та адміністративної структури.
7. Надання послуг підтримки.
8. Підготовка індивідуальних планів прискорення та інтенсифікації для кожного учня.
9. Планування транспортування і комунікації за потребами програми.
10. Розробка планів з використання ресурсів спільноти інституцій та експертів у програмі.
11. Підготовка точних фінансових бюджетів для реалізації програми та ідентифікації джерел.
12. Проєктування оцінювальних шкал програми.

Важливими програмами освіти обдарованих учнів відповідно до міжнародно визнаних моделей навчання науковець вважає такі: програма евристичного навчання С. Мейкера і С. Шієвера (Maker & Shiever, 2005), заснована на проблемі програма С. Галлахера (Gallagher, 1997); програма творчого розв'язання проблем С. Парнеза (Parnes, 2000); програма самостійного навчання

Г. Беттса та Д. Керчера (Betts & Kercher, 1999), триетапна програма Пердю (Moon, Feldhusen & Dillon, 1994), навчання математично розвинутої молоді Д. Стенлі і С. Бенбоу (Benbow & Stanley, 1996), комплексна програма збагачення Дж. Рензуллі (Renzulli & Gubbins, 2009).

Різниця між учнями в теперішньому і минулому, використання нового розуміння феномену інтелекту як поточного та різноманітного призводить, як зазначає Тайсейр Аль-Хазалі (Tayseer Al-Khazali, 2015), до того, що вчителі мають використовувати нові підходи до складання навчальних курсів. Вони мають: містити основні ідеї, знання та навички з кожної сфери знань; допомагати розв'язувати проблеми сьогодення; орієнтувати учнів від початкового рівня до експертного залежно від їх ефективності в конкретній предметній сфері; надавати можливості для творчості; відповідати на освітні виклики; давати розуміння та навички застосування ключових понять і принципів щодо кожної галузі знань; розвивати в учнів розуміння себе та своїх сильних сторін; бути захоплюючими, переконливо спонукати учнів вчитися, незважаючи на розчарування. Він пропонує в ролі методологічної моделі в дизайні навчальних програм і планів для обдарованих учнів застосовувати *модель паралельного навчання* (Parallel Curriculum Model), що за відбором змісту базується на теорії пізнання В. Джеймса (центрованої на трьох рівнях знань): 1) нагадування та отримання основної інформації з конкретного предмета; 2) розуміння та укладення взаємозв'язків; 3) застосування інструментів і стратегій пошуку й отримання знань.

Таким чином, чотири паралельних модулі запропонованої моделі містять:

1) **основний модуль** (ядро знань: основні поняття, принципи, концепції);

2) **модуль зв'язків** (встановлення зв'язків між темами, часовими періодами, подіями у межах однієї пізнавальної сфери);

3) **практичний модуль** (використання теорії в ситуаціях реального життя, проблемне навчання, розробка навчальних продуктів і впровадження науково-дослідних проєктів);

4) **модуль ідентичності** (дослідження власних інтересів, цінностей, здібностей, цілей як спосіб засвоїти навчальний план і зрозуміти себе).

Під час розроблення програм для обдарованих учнів необхідно приділити значну увагу її оцінюванню. Хоча оцінювання програм для обдарованих набагато складніше, ніж оцінювання інших програм. Це необхідний процес, пов'язаний не лише з процесом оновлення та вдосконалення програм, а й з пошуком доказів успішності в різних освітніх умовах так, щоб полегшити доступ до джерел фінансування, що гарантують їх наступність.

Існує декілька *моделей*, запропонованих для оцінювання освітніх програм для обдарованих

(Awni Shaheen, 2015). Найвідомішою з них є «Модель оцінювання невідповідності Провуса» (Provus's Discrepancy Evaluation Model або DEM). Вона охоплює п'ять пунктів: а) дизайн і план програми: їх порівнюють з теоретичними стандартами, отриманими з теоретичної основи програми; б) Корисність і процедури: тут проводиться порівняння між реальною програмою та теоретичним дизайном, прийнятим під час планування; с) діяльність: порівняння здійснюється між потенційною діяльністю, встановленою на початку та тією, що була проведена в програмі; d) фактичні та очікувані результати: порівняння тут здійснюється між фактичним результатом діяльності учнів та очікуваними результатами програми, встановленими на самому початку; е) придатність програми: порівнянню підлягають вигоди, отримані обдарованими учнями та громадою з одного боку, та витратами та зусиллями – з іншого. У разі виникнення будь-яких розбіжностей або невідповідностей у програмі їх необхідно виправляти.

Також для оцінювання програм для обдарованих застосовуються моделі Рензуллі&Рейса та Римм. Вивчаючи різні моделі процесу оцінювання програми, можна пересвідчитись, що процес оцінювання базується на аналізі досягнення цілей за створеними критеріями. Ці критерії слугують логічною основою, за допомогою якої підлягає сумніву чинність програми перед зацікавленими органами. Вони також сприяють розробленню інструментів для вимірювання ступеня досягнення цілей. Важливими інструментами, що використовуються в процесі оцінювання, є тести, анкети, дані спостереження в класі, інтерв'ю, щоденні конспекти, есе та дослідження, оцінки учнів для колег. Для досягнення об'єктивного оцінювання необхідно використовувати більше одного мірила або шкали для виміру однієї цілі. Процес оцінювання використовує збір інформації з різних джерел за двома типами: 1) формувальний – збирання даних під час розробки програми для її вдосконалення; 2) підсумковий, що призначений для винесення суджень про переваги й ефективність програми, її подальшу долю.

Використовуючи теоретичні засади освіти обдарованих учнів, розроблені арабськими вченими на основі вивчення світового досвіду у цій галузі, фонд Хамдана ібн Рашида Аль-Мактума проводить активну практичну діяльність. Серед головних заходів: створення шкіл-інкубаторів, зі спеціально підготованими вчителями для освітньої діяльності з обдарованими учнями; застосування програм, які спрямовані на підготовку цільових осіб до змагання за отримання премій і нагород; організація учнівських таборів для видатних учнів в ролі нагороди за відмінні академічні результати; реалізація програм мультикультуралізму та лідерських навичок, що сприяють поглибленню культурної комунікації між народами, закріплен-

ню лідерського духу серед учасників та збагаченню їхніх знань щодо концепції та механізмів спільної діяльності заради вирішення місцевих і глобальних проблем; програма післядипломних грантів для вчителів і адміністраторів шкіл, які мають на меті забезпечити ефективність освіти обдарованих учнів у всіх освітніх та адміністративних аспектах тощо.

Позашкільні програми Центру обдарованості і творчості Хамдана ібн Рашида Аль-Мактума спрямовані на обдарованих учнів різних еміратів з 4 до 12 класу. Центр проводить: канікулярні програми відпочинку, де представлено сучасні засоби мистецької освіти через науково-пізнавальну діяльність; програми вихідного дня, що характеризуються наступністю протягом року; наукові семінари з різних напрямів знань; програми настанов і консультування, пов'язані з консультаціями щодо психологічних, освітніх і професійних аспектів, зорієнтовані на обдарованих учнів, їхніх батьків і вчителів; міжнародні програми збагачення за межами ОАЕ.

У 2010 р. фонд розпочав *програму професійного навчання у сфері освіти обдарованих учнів*. Її вважають першою професійною дипломною програмою, застосовуваною в цій галузі в арабському світі. Вона спрямована на розвиток національних кадрів у галузі освіти для обдарованих. Цілі професійного диплома полягають у: створенні професійних кадрів із розробки, виконання, управління й оцінювання спеціалізованих програм; розробленні наукових консультацій для шкіл; забезпеченні впровадження та розвитку спеціалізованої освіти в ОАЕ. Реалізація програми покладається на змішану, інтегративну, послідовну систему дистанційного навчання, що проводиться на базі університету Hamdan Bin Mohammed Smart University (HBMSU).

Підсумовуючи, можемо узагальнити головні підходи щодо освіти обдарованих осіб, на які необхідно звернути увагу, впроваджуючи досвід ОАЕ. Основні зусилля арабських учителів спрямовані на розроблення, організацію, впровадження та оцінювання цільових спеціалізованих програм для обдарованих учнів.

Арабські науковці розділяють думку американських учених про те, що програми для обдарованих учнів відрізняються від загальних програм складністю змісту, гнучкістю навчальних методик і прийомів (зосереджених на учнях та їх самостійності в освітньому середовищі), а також значущими та професійними результатами творчої діяльності обдарованих учнів. Деякі ознаки навчальних програм (евристичні методики, проблемне та проектне навчання тощо), що були притаманні лише програмам для обдарованих дітей, є трендами сьогодні для загальної освіти. З часом цей прогресивний досвід навчання обда-

рованих учнів поширюється на весь загал.

Попри те, що науковці розуміють високу ефективність програм прискорення для розумово обдарованих дітей, більшого поширення в країні набули короткострокові програми збагачення, що розробляються за чотирма навчальними моделями: 1) соціальної взаємодії; 2) особистісного розвитку, 3) розвитку знань і обробки інформації, 4) безпосереднього навчання. Під час розроблення програм для обдарованих учнів науковці з ОАЕ рекомендують використовувати сучасні методологічні моделі дизайну змісту програми (наприклад, «Модель паралельного навчання»), а також заздалегідь планувати оцінювання результатів програм за розробленими критеріями, використовуючи знані моделі оцінювання освітніх програм (наприклад, «Модель оцінювання невідповідностей Провуса»). Упровадження програми мають охоплювати ідентифікацію учнів, збагачення змісту та методів навчання, спеціальну підготовку вчителів, оснащення шкіл ресурсами, кампанії з поінформованості з питань обдарованості, публікації та методичну літературу, стратегічні й оперативні плани.

Щодо практичної діяльності у сфері навчання обдарованих учнів, заслуговує уваги діяльність фонду Хамдана ібн Рашида Аль-Мактума, який фінансує не лише значну кількість програм для обдарованих дітей, а й проводить пошукову діяльність щодо професійної підготовки розробників і виконавців спеціальних програм для обдарованих учнів, мотивування та заохочення їх до ефективної діяльності престижними преміями та нагородами.

References

1. Abdul Latif Mohammed Khalifa (2015). Gifted individuals: personal and behavioral characteristics. *Key issues in gifted education*. Mousa Al-Nabhan (Ed.). Dubai – United Arab Emirates, P. 121-184.
2. Benbow, C.P. & Stanley, J.C. (1996). Inequity in equity: How «equity» can led to inequity for high-potential students. *Psychology, public policy and law*. Vol. 2. P. 249-292.
3. Betts, G.T. & Kercher, J.K. (1999). Autonomous Learner Model for the Gifted and Talented. *Autonomous Learning Publications Specialist ALPS*, USA.
4. Davis, G.A. & Rimm, S.B. (1998). *Education of the Gifted and Talented*. 4th ed. Pearson Education Company, USA.
5. Gallagher, S.A. (1997). Problem-Based Learning: where did it come from, what does it do, and where is it going? *Journal for the Education of the Gifted*. Vol. 20. P. 332-362.
6. Hamdan Bin Rashid Al Maktoum. *Foundation for Distinguished Academic Performance*. Retrieved from: <http://www.ha.ae/web/guest/home>.
7. *Key issues in gifted education*. Mousa Al-Nabhan (Ed.) (2015). Dubai – United Arab Emirates. 530 p.

8. Maker, C.J. & Shiever, S.W. (2005). *Enrichment and Acceleration: An overview and new directions 3-rd ed.* Boston, M. A.: Pearson.

9. Moon, S.M., Feldhusen, J.F. & Dillon, D.R. (1994). Long-term effects of an enrichment program based on the Purdue three-stage model. *Gifted Child Quarterly*. Vol. 38. P. 38-40.

10. Parnes, S.J. (2000). *Creative Behavior Guidebook*. New York: Scribner.

11. Renzulli, J. & Gubbins, J. (2009). *Systems and Models for Developing Programs for Gifted and Talented*. 2-nd ed. Prufrock Press Inc. USA.

12. Tayseer, Al-Khazali (2015). Using the Parallel Curriculum in planning to develop readiness for learning and to challenge advanced and gifted students. *Key issues in gifted education*. Dubai: United Arab Emirates. P. 479-530.

Kovalova Oksana. Analysis of the Experience of the United Arab Emirates in Gifted Education.

Summary.

The article presents the results of an analysis of the theoretical foundations of special education for gifted children of the United Arab Emirates (hereinafter referred to as the UAE). The author examines the views of Arab scholars on the peculiarities of the education and upbringing of gifted students, implemented through the creation of different types of targeted special programs, depending on the purpose and place of education. The following issues are substantiated: the reasons for the creation of gifted student's programs, guidelines for the development of the programs, which are expressed in four teaching models (social interaction, personal development, knowledge development and information processing, direct learning), qualitative differences of the gifted programs from the general in the direction of adjustment of content, methods and procedures, educational environment and the end result. The features and types of enrichment and acceleration programs are presented, as well as the most popular models of special programs and the UAE's priorities in conducting them. The approaches of Arab educators to the development, planning, implementation

and evaluation of special programs are identified. Specific measures are identified at each stage in its sequence. Structures of modern content design models and popular models of assessing the suitability of educational programs are described. The examples of the practical activities of the Hamdan bin Rashid Foundation in the field of gifted students' education are presented, including numerous types of enrichment programs, scientific competitions, incubator-schools, special awards to celebrate the outstanding achievements of gifted children, as well as teachers involved in the development and implementation of programs for gifted students. The author attempts to summarize the Arab experience of gifted education and focuses on the points that can be applied in Ukraine.

Key words: *gifted students; gifted education; programs for gifted students; the United Arab Emirates; Hamdan bin Rashid Foundation.*

Ковалева О.А. Анализ опыта Объединенных Арабских Эмиратов в образовании одаренных учеников.

Аннотация.

В статье представлены результаты анализа теоретических основ специализированного образования для одаренных детей Объединенных Арабских Эмиратов (ОАЭ). Автор исследует представления арабских ученых об особенностях обучения и воспитания одаренных учеников, качественных отличиях одаренных программ от общих, их видов в зависимости от целей и места получения образования. Определяются подходы арабских педагогов к разработке, планированию, проведению и оценке специальных программ. Описываются структуры моделей дизайна содержания обучения и оценивания пригодности образовательных программ. Приводятся примеры практической деятельности фонда Хамдана ибн Рашида Аль-Мактума в сфере образования одаренных учеников.

Ключевые слова: *одаренные ученики; специализированное образование; программы для одаренных лиц; Объединенные Арабские Эмираты; фонд Хамдана ибн Рашида Аль-Мактума.*

Стаття надійшла до редколегії 5 березня 2020 року